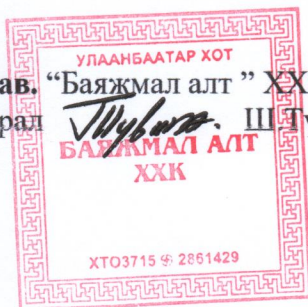

Батлав, “Баяжмал алт” ХХК-ий
Захирал *Шүбэн*. Ш. Түвшингэрэл

Сэлэнгэ аймгийн Ерөө суманд орших “Сонгины гол” алтны шороон ордыг ил
аргаар ашиглах төслийн 2022 онд хэрэгжүүлсэн байгаль орчны
менежментийн тайлан

Ашигт малтмалын тусгай зөвшөөрлийн дугаар: MV-003613

Аж ахуй нэгжийн регистрийн дугаар: 2861429

ХЯНАСАН: БОАЖЯ-НЫ ХҮРЭЭЛЭН БҮЙ ОРЧИН БАЙГАЛИЙН НӨӨЦИЙН
УДИРДЛАГЫН ГАЗРЫН АХЛАХ ШИНЖЭЭЧ Ц.ЖАРГАЛНЭМЭХ

БОЛОВСРУУЛСАН: “БАЯЖМАЛ АЛТ” ХХК-ИЙ

АЖИЛТАН

О.ЭНХТАЙВАН
О.ЭНХТАЙВАН

2022 он

ГАРЧИГ

ОРШИЛ.....	2
ХОЁР. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	6
ГУРАВ. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	15
ДӨРӨВ. БИОЛОГИЙН ОЛОН ЯНЗ БАЙДЛЫГ ДҮЙЦҮҮЛЭН ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	Error! Bookmark not defined.
ТАВ. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	16
ЗУРГАА. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	16
ДОЛОО. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ	17
НАЙМ. ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ.....	18
ЕС. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ.....	20
АРАВ. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДЛАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	22
АРВАНХОЁР. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨ, ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ ХЭРЭГЖИЛТИЙГ НӨЛӨӨЛӨЛД ӨРТӨГЧ ОРШИН СУУГЧДАД ТАЙЛАГНАХ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ	
СОНГИНЫ ГОЛЫН УУРХАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ЗАРЦУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨСӨВ, ЗАРДЛЫН ЗАДАРГАА.....	23
ДҮГНЭЛТ	23

ОРШИЛ

“Баяжмал-Алт ” ХХК-ний Сэлэнгэ аймаг Ерөө сумын нутагт орших “Сонгины голын Алтны шороон орд” төсөл нь MV-03613 тоот ашиглалтын тусгай зөвшөөрөлтэй 47.52 гектар талбайд үйл ажиллагаагаа явуулж байна. Уг төсөл нь Монгол улсын Байгаль орчныг хамгаалах тухай, Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын үнэлгээний тухай, Засгийн газар, Байгаль орчны болон бусад холбогдох яамнаас гаргасан зохих заавар журмуудыг мөрдөн ажиллаж байна.

Тухайн жилийн Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд /БОМТ/ төслийн үйл ажиллагааны улмаас байгаль орчин болон хүмүүст нөлөөлж болзошгүй сөрөг нөлөөллүүдийн эсрэг авах урьдчилан сэргийлэх болон бууруулах арга хэмжээнүүд, нөхөн сэргээлт, орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр /ОХШХ/ зэрэгт шаардлагатай зардал, хугацаа давтамж, мөрдөж ажиллах хууль тогтоомж стандартуудыг тусгалаа.

Тус компани нь 2000 оны 11 сарын 16-ны өдөр ГУУКА-аас хайгуулын 2739Х гоот лицензийг авсанаар 2001 оны 5 сараас эхлэн 2002 оны 10 сар хүртэлх хугацаанд хээрийн ажлыг хийж гүйцэтгэжээ. —БАЯЖМАЛ АЛТ| ХХК нь Сэлэнгэ аймгийн Ерөө сумын нутагт орших Сонгины гол нэртэй MV-003613 дугаартай тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий ордод өөрсдийн хөрөнгөөр хайгуулын ажлыг хийж 200293 оны 05 дугаар сарын 15 өдрийн ЭБМЗөвлөлийн хуралдаанаар хэлэлцүүлж, АМГТГ-н даргын 2003 оны 05 дүгээр сарын 21-ний өдрийн тушаалаар нөөцийг улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгүүлсэн байдаг.

Тус хуралдаанаар ордын нийт нөөцийг 2003 оны 03 сарын 01-ний байдлаар алтны шороон ордын хайгуулын ажлаар боломжтой С зэргээр химийн цэврээр 31.15 кг-аар хүлээн авсан байдаг. Сонгины голын шороон ордод хийгдсэн хайгуулын ажлын үед олон жилийн цэвдэг илрээгүй нь ордыг ил аргаар олборлох таатай нөхцөлийг бүрдүүлж байна.

Сөрөг нөлөөллийн цар хүрээ, эрчим, давтамж, үргэлжлэх хугацаа зэргийг орон зайн мэдээллийн загварчлалыг ашиглан боловсруулж тусгалаа.

“Баяжмал-Алт ”ХХК-ний 2022 оны Байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөг Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2019 оны 10 дугаар сарын 29-ны өдрийн А/618 дугаар журмын дагуу боловсруулан батлуулсан.

НЭГ. ТУХАЙН ОНЫ УУЛЫН АЖЛЫН ГҮЙЦЭТГЭЛИЙН ТОВЧ ТАНИЛЦУУЛГА

Ашигт Малтмалын Газраас тус компани нь 2000 оны 11 сарын 16-ны өдөр ГУУКА-аас хайгуулын 2739Х гоот лицензийг авсанаар 2001 оны 5 сараас эхлэн 2002 оны 10 сар хүртэлх хугацаанд хээрийн ажлыг хийж гүйцэтгэжээ. БАЯЖМАЛ АЛТ ХХК нь Сэлэнгэ аймгийн Ерөө сумын нутагт орших Сонгинын гол нэртэй MV-003613 дугаартай тусгай зөвшөөрлийн талбай бүхий ордод өөрсдийн хөрөнгөөр хайгуулын ажлыг хийж 200293 оны 05 дугаар сарын 15 өдрийн ЭБМЗөвлөлийн хуралдаанаар хэлэлцүүлж, АМГТГ-н даргын 2003 оны 05 дүгээр сарын 21-ний өдрийн тушаалаар нөөцийг улсын нэгдсэн бүртгэлд бүртгүүлжээ.

Тус хуралдаанаар ордын нийт нөөцийг 2003 оны 03 сарын 01-ний байдлаар алтны шороон ордын хайгуулын ажлаар боломжтой С зэргээр химийн цэврээр 31.15 кг-аар хүлээн авсан байдаг. 2022 оны уулын ажлын төлөвлөгөөнд заасан хөрс хуулалт, хүдэр олборлолтын хэмжээ болон гүйцэтгэлийг 2022 оны 10 сарын 20-ны байдлаар хүснэгт-1-т үзүүлэв.

Хүснэгт-1. Уулын ажлын төлөвлөгөө болон гүйцэтгэл.

д/д	Үзүүлэлт	Батлагдсан төлөвлөгөө	Гүйцэтгэл	%
1	Уулын цул, мян.м3	111,760	67,5	60
2	Хөрс хуулалт, мян.м3	80,9	52	64
3	элс олборлолт, мян.м3	30.8	15,6	50

Дэд бүтэц, зам харилцаа: Тус талбайг бүхэлдээ эрчим хүч, зам харилцаа өөрөөр хэлбэл дэд бүтэц харьцангуй сайн хөгжсөн бүс нутагт хамаарагддаг гэж үзэж болно. Улаанбаатар хотоос Дархан хот хойшоо Ерөөгийн гүүр хүртэл 300 км орчим асфальтан замаар цаашаа 100 км гаруй газар сайжруулсан шороон замаар явж Сонгинын голын талбайд хүрдэг. Сонгинын гол нь Толгойтын голын баруун салаа бөгөөд Толгойтын алтны орд хүртэл өндөр хүчдэлийн шугамтай учир тус ордыг ашиглах үед цахилгааны шугам татах бололцоотой юм.

Зураг 1 уурхайн өнөөгийн байдал

Төслийн хүчин чадал: Ил уурхайн үндсэн хэмжигдэхүүнүүд

Ашиглалтын жилд ордын нам талын 2-В' блокоос хөрс хуулалт болон элс олборлолтын ажлыг гүйцэтгэхэд нийт 52,0 мян.м3 хөрс хуулж 15.6 мян.м3 элс олборлон баяжууллаа . Үйлдвэрлэлийн нөөцийн тооцоогоор 400 мг/м3 дундаж агуулгатай.

Иймээс хөрс хуулалт болон элс олборлолтын ажилд буюу ил уурхайн ажиллах техник тоног төхөөрөмжөөс шалтгаалуулан ил уурхайн үндсэн хэмжигдэхүүнийг дараах байдлаар сонгож ашиглалаа .

<i>Уурхайн үндсэн хэмжигдэхүүнүүд</i>	<i>Ордын дундаж үзүүлэлт</i>
<i>Хэмжигдэхүүнүүд</i>	
Хөрс хуулалтын догол мөргөцгийн өндөр	4.0 м
Элс олборлолтын догол мөргөцгийн өндөр	1.25 м
Мөргөцгийн налууугийн өнцөг	450-500
Авто замын өргөн	9 м
Авто замын налууугийн хэмжээ	60-80 ‰
Ил уурхайн улны хэсгийн хамгийн бага өргөн	10 м

Ил уурхайн үйл ажиллагааны тухай: Уурхайн өдөр тутмын үйл ажиллагаа нь ухаж ачих, хөрс болон элс тээвэрлэлт, овоолго гэсэн дэс дараатайгаар явагдана. Тайлант онд шинээр нээсэн 2В блокын 60 орчим хувьд хөрс хуулалт болон олборлолтын ажил явагдсан.

Ажиллах хүчний тухай: Тайлант онд 19 хүн ажилласан.

Зураг 2 уурхайн ажилчид

Уурхайд ажиллуулах техник тоног төхөөрөмж: Сонгины голын шороон ордын нөөцийг ил уурхайн аргаар олборлохоор төлөвлөсөн. Уурхайд ажиллуулах техник, тоног төхөөрөмжийн сонголтыг БНХАУ-н уул уурхайд өргөн хэрэглэгдэж байгаа тоног төхөөрөмжүүдийг техникийн үзүүлэлт, үнэ, ашиглалтын гол зардал, хүчин чадал зэрэг үзүүлэлтүүдийг үндэслэн сонгосон.

Хүснэгт-2.Уурхайд ашиглах техник

Д.Д	Ашиглагдах тоног төхөөрөмж	Марк, багтаамж	Хэмжих нэгж	Тоо ширхэг
Уурхайд ажиллах техник				
1	Экскаватор	Doosan 500	Ш	1
2	Бульдозер	SD16	Ш	1
3	Автосамосваль	HOWO	Ш	3
4	Авто ачигч	SHANDONG 60	Ш	2
Үйлчилгээний техникш				
5	Түлшний машин	Howo	Ш	1
6	Land cruiser	79	Ш	1
Нийт				8

ХОЁР. СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт-2.1. Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний гүйцэтгэл.

№	Нөлөөллөөс урьдчилан сэргийлэх, бууруулах арга хэмжээ	Ажлын хэмжээ	Төлөвлөгөө мян/төг	Гүйцэтгэл мян/төг
<i>Агаар орчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгах чиглэлээр авсан арга хэмжээ</i>				
1	2022 онд Сонгины голын уурхай 9/10-наас үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн. Цаг уурын урьдчилан сэргийлэх мэдээг үйл ажиллагаанд тогтмол ашигладаг. Үйл ажиллагааны хугацаанд цаг агаарын аюулт болон гамшигт үзэгэл тохиолдоогүй.	Уурхайн бүхий л үйл ажиллагаанд	500.0	400
2	Агаарын бохирдуулагч эх үүсвэрүүдэд агаарын тоосжилтын хэмжилтийг СУЦУОШГазарт хийлгэсэн бөгөөд МУ-ын стандартаас хэтэрсэн үзүүлэлт илрээгүй.	1 удаа	Тайлангийн хавсралтанд тусгав.	
3	Зам талбайг техник хэрэгсэлд тохиромжтой байдлаар засч дагтаршуулах ажлын хүрээнд уурхайн техникийн паспортод үндэслэж тээврийн замыг стандартын дагуу засч янзалж байсан.	0.6 км урттай замыг 12 м өргөн, 6° налуу байхаар тооцсон.	Үйл ажиллагааны зардлаар	
<i>Гадаргын болон гүний усны нөөцөд үзүүлэх сөрөг нөлөөллийн эсрэг авсан арга хэмжээ</i>				
4	Хараа-Ерөө голын сав газрын захиргаагаар ус ашиглуулах дүгнэлтийг гаргуулж усны нөөц ашигласны төлбөрийг төлж ажилласан. Тайланг сав газарт хүргүүлсэн.		2,420.0	2,420.0
5	Гүний усны чанарын үзүүлэлтийг итгэмжлэгдсэн лабораториор төлөвлөгөөт оны 9 сард шинжлүүлсэн бөгөөд МУ-ын стандартаас давсан үзүүлэлт байгаагүй.	Уурхайн гүний худагт	Тайланд үр дүнг тусгав.	
<i>Газрын гадарга, хөрсөн бүрхэвчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийн эсрэг авсан арга хэмжээ</i>				
6	Төлөвлөгөөт онд 1355м ³ шимт хөрсийг хуулж, 3-н талбайд түр овоолгыг MNS 5916:2008 дагуу хуулж, 3м-ээс дээшгүй өндөртэй байхаар зохион байгуулж ажилласан.	Үйл ажиллагаа эхлэхэд болон газар хөндөх бүрт.	1,000.0	
7	Авто тээврийн хэрэгслийг тогтсон маршрутаар зорчих, олон салаа зам гарахаас сэргийлж замын маршрутыг батлуулан, тэмдэг тэмдэглэгээг байршуулж ажиллав.	Гадаад болон дотоод тээврийн зам дагуу, машины зогсоолд тус тус байршуулсан.	400.0	
8	Уурхайн нөлөөллийн бүсийн хэв шинжээс хамаарч хөрсний хяналтын цэгийг байгуулж, тэмдэгжүүлсэн бөгөөд агрохими болон нефтийн бүтээгдэхүүнийг тодорхойлуулах шинжилгээг Сэлэнгэ Цэнгэг УС ОСНӨА-аар хийлгэсэн.	Хөрсний хяналтын 2 цэгийг шинээр байгуулж, шимт давхаргуудыг шинжлүүлсэн.	Тайлангийн хавсралтанд тусгав	
<i>Ургамлан бүрхэвчинд нөлөөлөх сөрөг нөлөөллийн эсрэг авсан арга хэмжээ</i>				

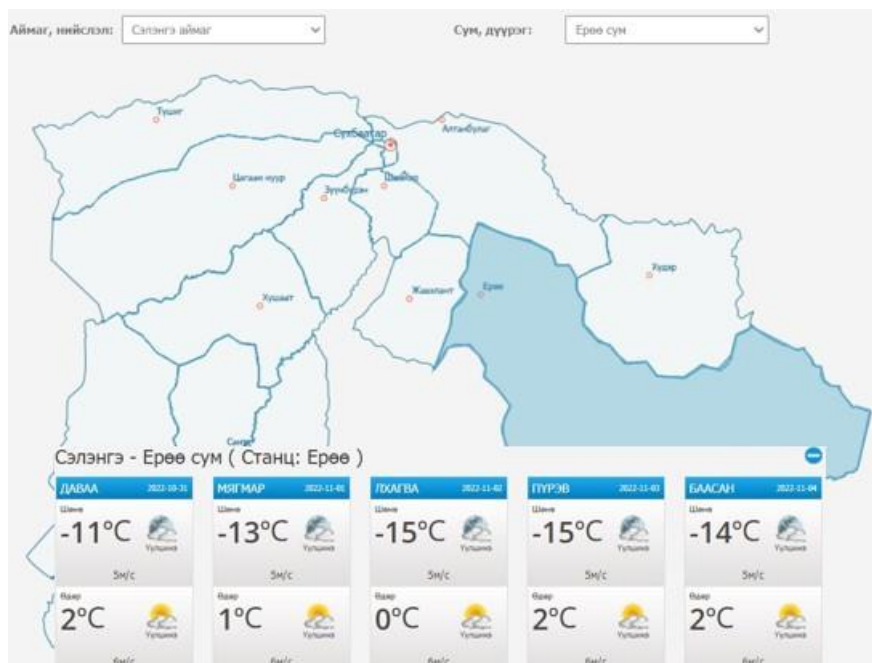
9	Сонгины голын уурхайн нийт ургамлан бүрхэвчийн 95% нь уулын ойт хээр, 5% нь уулын хээрийн нуга төрөл эзэлнэ. Ургамлын хяналтыг 3 цэгт хийдгээс нөлөөллийн бүсэд 1, нөлөөллийн бүсийн ойролцоо 1, нөлөөллийн бүсээс хол 1 цэг сонгож бүртгэлжүүлэн ажиллаж байна.	Ургамалжилтийн хэв шинжээс хамаарч ургамлын хяналтын 2 цэгийг шинээр байгуулсан.	Үйл ажиллагааны зардлаар
<i>Амьтны аймгийн чиглэлээр авсан арга хэмжээ</i>			
10	Уурхайн үйл ажиллагааны улмаас амьтдын амьдрах орчин хумигдах, хүний буруутай үйл ажиллагаанаас улбаалан амьтад даажих нөлөөллөөс сэргийлж уурхайн ажилчдыг кэмпээс зөвшөөрөлгүй уурхайн бус талбайгаар зорчуулахгүй арга хэмжээг авсан.	Тайлант оны 9/8-9/27 хүртэлх 18 хоног.	Дүйцүүлэн хамгааллын зардалд тусгав.
Нийт зардал сая төгрөг			3143,5

СӨРӨГ НӨЛӨӨЛЛИЙГ БУУРУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙН ДЭЛГЭРЭНГҮЙ ТАЙЛАН

Агаар орчны чиглэлээр хийгдсэн ажлууд:

1. Тайлант онд 10.01-10.15 хүртэл буюу 14 хоногийн хугацаанд үйл ажиллагаа явуулсан. Цаг уурын урьдчилсан 3 цагаас 5 хоногийн өдөр тутмын мэдээг ЦУОШГ-ын албан ёсны цахим хуудсаас авч ажилладаг.

Зураг- 3 Ерөө сумын цаг агаарын станцын урьдчилсан мэдээ

2. 2022 онд Сонгины голын уурхай орчны хяналт шинжилгээний хүрээнд агаарын тоосжилтийн хэмжилтийг СУЦУОШГ-аар 8 дугаар сард хийлгэж ажиллаа. Тус шинжилгээгээр MNS4585:2016 Агаарын чанар, техникийн ерөнхий шаардлагын хүлцэх агууламжаас хэтэрсэн үзүүлэлт байхгүй байна. Дэлгэрэнгүйг хавсралтаар оруулсан болно.
3. Сонгины голыг уурхай нь өнөөгийн байдлаар үйлдвэрлэлийн технологит ус бөгөөд гадаргын усыг 0.6 км урт 15 м өргөн тээврийн зам дагуу тоосжилт дарах зорилгоор 9 дүгээр сард 30м³, 10 дугаар сард 20м³ усыг тус тус нийт 2 удаагийн давтамжтайгаар 100м³ усыг ашигласан байна.
4. Уурхайн технологийн болон тээврийн замыг техник хэрэгсэлд тохируулан стандартын дагуу засч дагтаршуулж ажилласан. Тээврийн замыг техникийн паспортод заасан байдлаар засч янзалсан болно. Замын өргөн нь тоног төхөөрөмжийн овор хэмжээнээс хамаарч 1 зурвастай байх замын өргөн 5м, хөдөлгөөний 2 зурвастай байх автозамын өргөнийг 12 м, налууг 6° байхаар тооцсон.

Зураг- 4 Техникийн паспорт

Хөрсөн бүрхэвч хамгаалах чиглэлээр:

1. Уулын ажлын хүрээнд 2022 онд Сонгины голын уурхай нь овоолго үүсгээгүй ажилласан. Шимт хөрс хуулах ажлыг MNS 5914:2008 “Газар шорооны ажлын үеийн үржил шимт хөрс хуулалт, хадгалалт” стандартын дагуу зохион байгуулж ажилласан ба үржил шимт хөрсийг 20-40см хүртэлх зузаанаар хуулж байсан.

Зураг- 5 Сонгины голын уурхайн дэвсгэр зураг

2. Авто тээврийн хэрэгслийг тогтсон маршрутаар зорчих, олон салаа зам гаргахаас сэргийлэх, хөрсөн бүрхэвчийг хамгаалах зорилгоор замын тэмдэг тэмдэглэгээг шаардлагатай газруудад байршуулсан бөгөөд нийт 0,5 км элс тээвэрлэлтийн замтай.
3. Хүний буруутай үйл ажиллагаанаас болж хөрсний элэгдэл, эвдрэл, доройтлыг бууруулах, үржил шимт давхаргыг хамгаалж уурхайн нөлөөллийн бүсэд нийт 4 цэгийг хөрсний хэв шинжээс хамаарч сонгон, судалж ажилласан. Хөрсний агрохимийн шинж чанарын үзүүлэлтүүдийг Сэлэнгэ аймгийн УЦУОШГ-ийн байгаль орчны шинжилгээний лабораторид шинжилгээнд өгөх ажлыг зохион байгуулж ажиллав. Нийт 5 үзүүлэлтийг шинжлүүлж ажилласан нь ялзмаг, урвалын орчин (рН), кальцийн карбонат (CaCO_3), хөрсний механик бүрэлдэхүүн, цахилгаан дамжуулалт (ЕС) зэрэг болно. Сонгины голын уурхайн хөрсийг уулын ба ойн, нуга намаг, голын татам, хуурай сайрын хэмээн 6 ангилна.

Зураг- 1 Хөрсний бичиглэл

Хөрсний элэгдэл эвдрэлийн хувьд Сангийн голы уурайн бүс нутаг нь Монгол орны хөрс газарзүйн мужлалаар Хангай – Хэнтийн уулархаг их муж ойт хээрийн дэд мужид хамрагдах ба Уулын хээр ой тайгын хөрс нь үржил шим сайтай ургамлын бүрхэц 70-100% байдаг тул хөрсний ус, салхиар элэгдэх эвдрэлт өртөгдөх байдал бага байна. Уурхайлалтын үед карьер, отваль, технологийн зам дагуу хүний үйл ажиллагааны нөлөөллөөр хөрс салхиар элэгдэх өндөр магадлалтай ч одоогоор доройтолд орсон, хөрсний өнгөн үе нь элсжиж, хуурайшсан доройтлыг илэрхийлэгч ургамлууд хуримтлагдсан газар байхгүй. Үүний бас нэгэн нотолгоо нь Хандгайт уурхайн ургамлан бүрхэвчийн 79% мезофит буюу чийгшсүү ургамалжилттай байгаа нь хөрсөнд агуулагдах чийгийн хэмжээ сайн, ксерофит буюу хуурайсаг ургамлууд зарим тохиолдолд орчны доройтлыг илэрхийлэх боломжтой, 13%-ийг тус тус эзэлж байна. Хөрсний хяналтын 3 дугаар цэг IS-KHG SL 22/03 хөрсний чийгийн хувьд хамгийн их, В давхаргын чийглэг 22.8 – 60г хүртэл, С давхаргын чийглэг 40,7 – 61,9г хүртэл их байна. Харин хяналтын 4 дүгээр цэг бусад хяналтын цэгүүдтэй харьцуулахад чийглэгийн хэмжээ 30 – 79-р бага байсан ба ургамлан бүрхэвчийн хувьд 100% боловч ксерофит буюу хуурайсаг ургамал бусад хяналтын цэгүүдэд байгаа ксерофит ургамлын төрлөөсөө бага зэрэг их байсан нь ажиглагдав.

Амьтны аймгийн чиглэлээр:

- Зэрлэг амьтдын судалгааны үр дүнд нөлөөллийн бүсэд нийтдээ 55 зүйлийн хөхтөн амьтад тархжээ. Эдгээрийн дотроос 47 зүйл нь энэ бүс нутагт төдийгүй Монгол орны нутагт өргөн тархацтай, тоо толгойн хувьд элбэг тохиолдох зүйлүүд байна. Гэхдээ эдгээр амьтдын дотор тооны хувьд элбэг боловч амьдрах орчин нь хязгаарлагдмал, заавал ус чийгтэй орчныг шаарддаг зэрэг экологийн нарийн зохилдлогоотой (экологийн ниш) амьтад байна. Тухайлбал, Хүснэгт 1-д байгаа атаахайн 5 зүйл, усч гэрэлзгэнэ зэрэг нь зөвхөн усан болон чийглэг орчинд амьдардаг онцлогтой учраас тоо толгойн хувьд элбэг мөртлөө эмзэг байдаг. Мөн монгол тарвага, халиун буга, зэрлэг гахай зэрэг амьтад нь хүний үйл ажиллагаа, хууль бус агнуурт өртөмхий учраас бид энэ бүс нутгийн эмзэг амьтад гэж үзсэн болно.
- Ойн шувуудын бүртгэлийг 2022/09/09-11-ны хооронд хийж гүйцэтгэлээ. Бүртгэл хийхдээ Bresser брендийн 10x42 харьцаатай дуран мөн шувуудын зургийг Canon 7D mark II камер ашиглан баталгаажууллаа. Нийт 6 баг, 12 овгийн 24 төрлийн 27 зүйл шувуу бүртгэсэн. Эдгээр шувуудыг монгол оронд оршин амьдрах хэлбэрээр нь авч үзвэл 33% (n=9) нь өндөглөн зусдаг, 67% (n=18) нь суурин амьдралтай шувууд байна (Хүснэгт 1). Харин олон улсын байгаль хамгаалах холбооны улаан дансны ангиллаар (IUCN red list, 2001) олон улсын улаан дансанд ховордож болзошгүй гэсэн зэрэглэлд 1 зүйл шувуу багтсан байна
- Шавьжны судалгаагаар нөлөөллийн бүсэд нийт 36 төрлийн 41 зүйлийн шавьж бүртгэгдсэн байна.

Төслийн бүс зэрлэг амьтан амьдрах таатай орчинтой, ургамалжилтын мужлалаар Өвөр байгалийн мужийн баруун хойд Хэнтийн хошуунд хамаарах бөгөөд нарс, хус, улиангаран ойтой, өвсөн тэжээлт амьтдын гол идэш болох үетэн алаг өвс ургана.

Хүснэгт- 1 Зэрлэг амьтдын бүртгэл

Амьтны бүртгэл						
№	Огноо	Амьтны төрөл	Баг	Овог	Зүйл	Латин нэр
1	9/31/2022	Хөхтөн	Салаа туурайтан	Бугынхан	Бор гөрөөс	Capreolos pygargus
2	10/04/2022	Хөхтөн	Махчтан	Чоныхон	Саарал чоно	Canis Lupus
3	10/06/2022	Хөхтөн	Махчтан	Чоныхон	Хярс үнэг	Vulpes corsac
4	10/02/2022	Хөхтөн	Салаа туурайтан	Бугынхан	Бор гөрөөс	Capreolos pygargus
5	9/18/2022	Хөхтөн	Салаа туурайтан	Бугынхан	Бор гөрөөс	Capreolos pygargus
6	9/19/2022	Хөхтөн	Салаа туурайтан	Бугынхан	Бор гөрөөс	Capreolos pygargus
7	9/11/2022	Хөхтөн	Салаа туурайтан	Бугынхан	Бор гөрөөс	Capreolos pygargus
8	9/19/2022	Хөхтөн	Салаа туурайтан	Бугынхан	Халиун Буга	Cervus Elaphus
9	9/20/2022	Хөхтөн	Салаа туурайтан	Бугынхан	Бор гөрөөс	Capreolos pygargus
10	9/23/2022	Хөхтөн	Салаа туурайтан	Бугынхан	Бор гөрөөс	Capreolos pygargus

- Бор гөрөөс (*Capreolus pygargus*) биеийн урт 127-137см, жин 28-40кг. Өнгө зүс нь улирлаар солигдох ба идэш тэжээлд нь өвслөг болон модлог ургамал зонхилно. Хандгайт уурхайн бүсэд элбэг тохиолддог (Зураг 8).

Зураг- 7 Бор гөрөөс

- Саарал чоно (*Canis Lupus*) махан идэшт, биеийн урт 90-160см, сүүлийн урт 33-51 см, 80кг хүртэлх жинтэй байдаг. Нас бие гүйцсэн чоно өдөрт дунджаар 9кг мах иддэг ба дунджаар 6-8 жил амьдарна. Төслийн талбайд ховор тохиолдоно.

Зураг- 8 Саарал чоно

- Хүрэн баавгай (*Ursus Actos Linnaeus*) махан идэштэн бөгөөд биеийн урт 180-240см, хойд тавхайн урт 13-30см. Нас бие гүйцсэн эр баавгай 140-400кг, эм 100-210кг жинтэй байна. Өнгө хувирамтгай боловч ихэвчлэн хүрэн өнгөтэй, хөл нуруу, хажуу тал хар хүрэн өнгөтэй. Дунджаар 20-30 жил насална. Баянгол болон Хандгайт уурхайн төслийн бүсэд үе үе таарна.

Зураг- 9 Хүрэн баавгайн зураг

- Хярс үнэг (*Vulpes corsac*) биеийн галбир, төрхөөрөө үнэгтэй төстэй боловч илэрхий жижиг биетэй, биеийн өнгө хул шаргалдуу саарал, сор үсний үзүүр цагаан тул мөнгөлөг туяатай харагдана. Биеийн урт 50 – 60см, сүүлний урт 25 – 36см, биеийн жин 2 – 3кг байдаг. Сонгины голын уурхайн бүсэд мэр сэр тохиолдоно.

Зураг- 10 Хярс үнэг

- Халиун буга нь бугын төрлийн хамгийн том биетэй зүйл бөгөөд эр бугын сэрвээний өндөр 140-165см, биеийн урт 213-247см, сүүл 7-13см, бор халиун зүстэй. Дайр буюу эр буга хосоор 12 салаалсан том сэргэр эвэртэй, 7кг хүртэл жинтэй. Сонгины уурхайн бүсэд 9 болон 10-р сард үзэгдэнэ.

Ургамлан нөмрөгийн чиглэлээр:

Төслийн талбай нь Сонгины голын сав газар нь монгол орны ойн ургамалжилтын мужлалаар Өвөр байгалийн мужийн Баруун хойд Хэнтийн хошуунд хамаарна. Зонхилон ургасан нарс, хус, улиангаран ой нь д.т.д 940 – 1000метрт ургасан бөгөөд үетэн алаг өвст шинжтэй. Ойн бус талбайд ихэвчлэн торлог, тагийн тавилгана, харгана зэрэг бутлаг ургамал ургасан байна. Нийт ургамлан бүрхэвчийн 95% нь уулын ойт хээр, 5% нь уулын

хээрийн нуга төрөл эзэлнэ. Ургамлын хяналтыг нийт 3 цэгт хийдгээс нөлөөллийн бүсэд 1, нөлөөллийн бүсийн ойролцоо 1, нөлөөллийн бүсээс хол 1 цэг сонгож бүртгэлжүүлэн, судалж ажиллаж байна. Ургамлын хяналтын 1 дүгээр цэг (IS-PL 22/01) – 11 овгийн 24 зүйл ургамалтай.

Экологийн бүлгээр нийт бүрхэцийн 62% нь мезофит буюу чийгшсүү эх газрын бүлэгт хамааралтай. Бүлгэмдэлзүйн хэв шинжээр нугын ургамал зүйлүүдийн зонхилох бүрдлийн 58%-ийг эзэлж байна. Космополит буюу завсрын ургамлын зүйлийн тоо хамгийн бага 4% эзэлж буй нь уурхайн үйл ажиллагаа хөрсний ус чийгийн горимд сөрөг нөлөө үзүүлээгүй илтгэнэ. **Түүнчлэн онцгой статусын хувьд 79% элбэг, 21% ховор байлаа.**

- Ургамлын хяналтын 2 дугаар цэг (IS-PL 22/02) – 17 овгийн 27 зүйл ургамалтай.

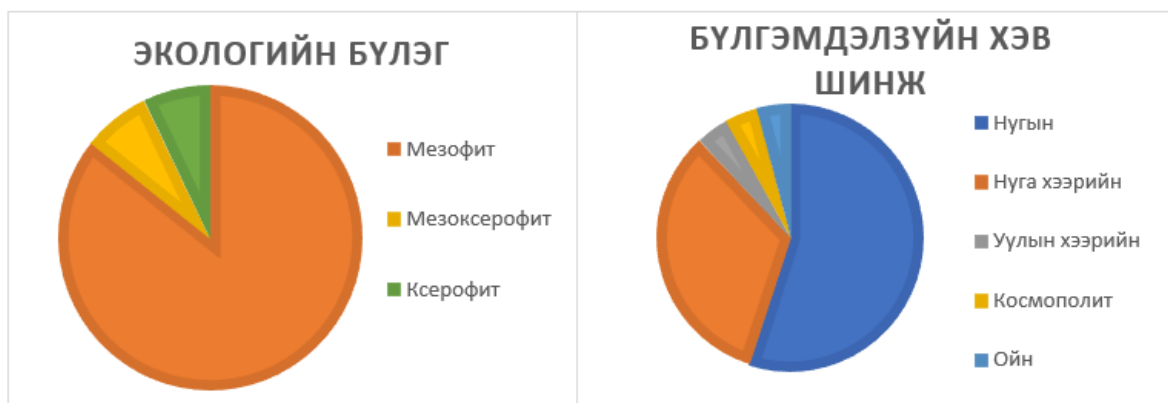

График 1 Ургамлын хяналтын 2-р цэг IS-PL 22/02

Экологийн бүлгээс чийгшсүү – мезофит ургамал 86%, 55% нь нуга, 33% нуга хээрийн ургамал эзэлж буй нь эгэл баврант Хусан ойн бүрдлийг бүрэн хадгалсан хэв шинжит хяналтын цэг юм. **Онцгой статусын хувьд 62% элбэг, 38% ховор ургамалжилттай байна.**

Бүрхэц 5-р сард – хяналтын цэгийн хөрс чийглэг, хүйтэн, сүүдэрсэг ургаж буй нь ургамлууд тачир, сэргэлт дунд зэрэг боловч 1м/кв байх ургамлын тоо 40-с дээш хээрийн шивлээ зонхилж ургаж байсан тул хаврын сэргэн ургалт сайн, зүйлийн тоо олон 4 баллэлбэгдүү//бодгалийн тооны 30-50 ширхэг.

Бүрхэц 6-р сард – 6 балл – маш элбэг, бодгалийн тооны 70 – аас дээш.

- Ургамлын хяналтын 3 дугаар цэг (IS-PL 22/03) – 15 овгийн 27 зүйл ургамалтай.

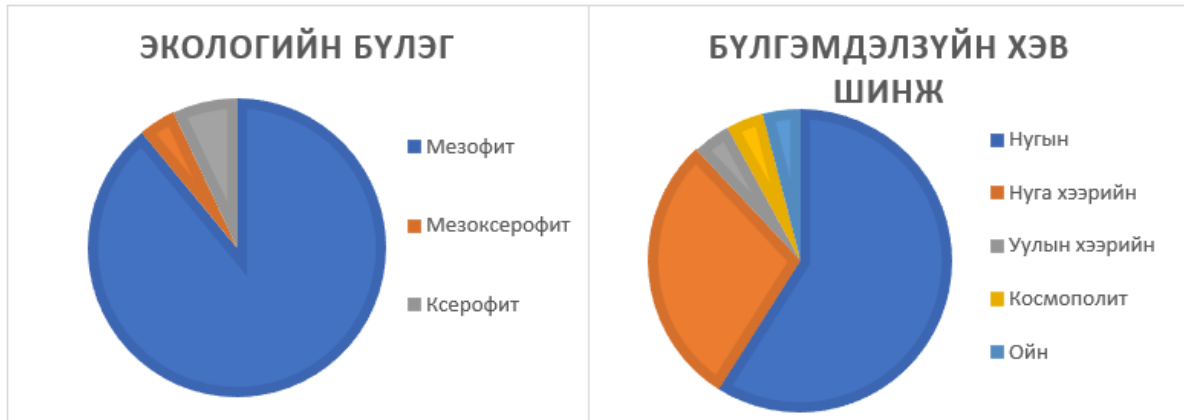

График 2 Ургамлын хяналтын 3-р цэг IS-PL 22/03

Экологийн бүлгээр хяналтын IS 22/02 цэгтэй харьцуулахад чийгшсүү – мезофит ургамлууд 3% их, бүлгэмдэлзүйн хэв шинжээр нугын ургамал 4% -иар их байгаа нь Эгэл баврант ягаан сорвоо Улиангар оролцсон, Хусан ойн хөндийн хэв шинжийг илтгэж байна. **Онцгой статусын хувьд 58% элбэг 42% ховор** төрлийн ургамалжилттай. Төлөвлөгөөт оны 8,9 дүгээр сард нийт 6 төрлийн (*C.angustifolium*, *Lilium bulbiferum*, *Rose Hip Berry*, *Pteridium aquilinum*, *Padus Asiatica*, *Rubus saxatilis*) ургамал, модны 2кг үрийг түүн, нөөцөлсөн. Хандгайт уурхайн бүсийн хувьд нийт 20 овгийн 53 зүйлийн ургамал байдгаас 66.2% элбэг, 34.8% ховор ургамалтай.

ГУРАВ. НӨХӨН СЭРГЭЭЛТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

№	Нөхөн сэргээлтийн ажлууд	Ажлын хэмжээ	Төлөвлөгөөт мян.төг	Гүйцэтгэл мян.төг
1	Сэлэнгэ аймгийн Ерөө сумын Бугант тосгоны Толгойтын ам нэртэй газар уул уурхайн үйл ажиллагааны улмаас эвдэрч, олон жил орхигдсон 3 га талбайн дүйцүүлэн хамгаалах техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг “Бугант нандин” ХХК-тай хамтран ажиллах гэрээ байгуулсаны дагуу 2022/08/13-2021/09/13-ны хугацаанд хийж гүйцэтгүүлсэн ба 2022/10/08-ны өдөр орон нутгийн комисст хүлээлгэн өгсөн.	Эвдэрч, сүйдсэн 3га талбайд 10724м3 шорооны ажил хийгдсэн.	3.000 0	45,000.0
	Нийт зардал		3.000	45000.0

Дүйцүүлэн хамгаалал – Техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг “Баяжмал Алт” ХХК –ний гүйцэтгэх захирал Ш.Түвшингэрэл болон “Бугант нандин” ХХК –ний захирал С.Батсүх нарын байгуулсан гэрээний дагуу Сэлэнгэ аймгийн Ерөө сумын Бугант тосгонд байрших эвдрэлд орсон 3 га газарт 2022/08/13- 2022/09/13 – ны өдрийг хүртэл

хийж гүйцэтгүүлэн хүлээж авсан. Гүйцэтгэгч нь техникийн нөхөн сэргээлтийн ажлыг Монгол Улсын хууль тогтоомжид нийцүүлэн MNS 5917:2008 стандартын дагуу гүйцэтгэж ажилласан. Гүйцэтгүүлсэн ажлын хөлс НӨАТ-тай 45 000 000 төгрөг. Нөхөн сэргээлтэд нийт 10,724 м3 шорооны ажил хийсэн.

Зураг- 11 Толгойтын ам Зга талбайн дүйцүүлэн хамгаалах техникийн нөхөн сэргээлт

Солбилцол /UTM/	Газарзүйн солбицол
619747, 5511691	49°44'44.78 ^{II} 106°39'43.81 ^{II}
619750, 5511743	49°44'46.46 ^{II} 106°39'44.01 ^{II}
619779, 5511736	49°44'46.22 ^{II} 106°39'45.46 ^{II}
619772, 5511687	49°44'44.64 ^{II} 106°39'45.05 ^{II}

Хүснэгт- 2 Дүйцүүлэн хамгаалах ажил хийсэн талбайн солбицол.

ДӨРӨВ. НҮҮЛГЭН ШИЛЖҮҮЛЭХ, НӨХӨН ОЛГОВОР ОЛГОХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Уурхайн үйл ажиллагааг эхлэхээс өмнө нөлөөллийн бүсийг тогтооно. Байгаль орчинд нөлөөлөх байдлын нарийвчилсан үнэлгээнд тусгагдсанаар нөлөөллийн бүсэд

- Барилга байгууламж байхгүй
- Төв суурин газар байхгүй

Иймд нүүлгэн шилжүүлэх арга хэмжээндий ажил тусгагдахгүй.

ТАВ. ТҮҮХ, СОЁЛЫН ӨВИЙГ ХАМГААЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Энэхүү талбайд бид 2019 онд археологи, палеонтологийн хайгуул судалгааны ажлыг хийлгэж ажилласан. Энэхүү ашиглалтын тусгай зөвшөөрлийн талбайд хийсэн судалгаагаар археологийн түүх соёлын дурсгал илрээгүй юм. Иймд бид 2022 оны байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөнд түүх соёлын дурсгалт өвийг хамгаалахад ажил тусгаагүй болно. Цаашид монгол улсын хууль тогтоомж дүрэм журмыг мөрдөж дурсгалт зүйл илэрсэн тохиолдолд мэргэжлийн байгуулагад шат дараатайгаар мэдэгдэж хамгаалах арга хэмжээг авч ажиллах болно.

ТАВ. ОСОЛ, ЭРСДЭЛИЙН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт- 3 Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт.

№	Хийгдсэн ажил	Төлөвлөгөөний төсөв сая.төг	Гүйцэтгэл сая.төг	Тайлбар
1	Галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх талаарх дүрэм, журмыг ХАБЭА-н ажилтантай хамтран “Уурхайн галын аюулгүй байдлыг хангах нэгдсэн журам”-ыг боловсруулав.	-	1	-
2	Галын дохиолол, гал унтраах багаж хэрэгслүүд болон гал түймрээс сэргийлэх талаар анхааруулга, санамжийн хуудас зэргийг нь Сонгины голын уурхайн талбайд байршуулав.	ҮАЗ	-	-
3	Жолоочийн санамсар болгоомжгүй үйлдлээс машин техник мөргөлдөх, хүн, амьтан дайрах, мөргөх зэргээр гэмтээж бэртээх эрсдийг бууруулж, анхааруулга, замын таних тэмдэг тэмдэглэгээг шаардлагатай газруудад байршуулсан.	200.0	0,3	-
	Нийт	500.0	1,3	

Осол эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний дэлгэрэнгүй тайлан.

1. Галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх талаарх дүрэм, журмыг ХАБЭА-н ажилтантай хамтран “Уурхайн галын аюулгүй байдлыг хангах нэгдсэн журам”-ыг боловсруулав.
2. Галын дохиолол, гал унтраах багаж хэрэгслүүд болон гал түймрээс сэргийлэх талаар анхааруулга, санамжийн хуудас зэргийг нь Сонгины голын уурхайг ХАЭБ-ийн талбайд байршуулав.

Зураг- 2 Галын аюулаас урьдчилан сэргийлэх анхааруулга, хэрэгслүүд

3. Жолоочийн санамсар болгоомжгүй үйлдлээс машин техник мөргөлдөх, хүн амьтан дайрах, мөргөх, чулуун нурангид өртөх зэргээр гэмтээж бэртээх эрсдлийг бууруулах, анхааруулга, замын таних тэмдэг тэмдэглэгээг шаардлагатай газруудад байршуулсан.

Зураг- 3 Анхааруулга, замын тэмдэг тэмдэглэгээ

ЗУРГАА. ХОГ, ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ

Хүснэгт- 4 Хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт

№	Хог хаягдлын чиглэлээр хийгдсэн ажил	Ажлын хэмжээ	Төлөвлөгөө /сая.төг/	Гүйцэтгэл /сая.төг/
1	Уурхайн орчмын хог хаягдлыг тогтсон нэг цэгт ангилан ялгаж, төвлөрүүлэх зорилгоор төмөр суурьтай, салхинд хийсэхээс сэргийлсэн дээвэр бүхий хаалттай хогийн савыг хаягдал төмрөөр хийсэн.	Уурхайн үйлдвэрийн хажууд	ДНБ	-
2	Хог хаягдлыг ангилан ялгах, дахин ашиглахын ач холбогдол сэдэвт мэдлэг, мэдээлэл олгох сургалтыг Сонгины голын уурхайн нийт ажилчдад орж ажилласан.	Уурхайн нийт ажилчдад	ДНБ	-
3	Ил задгай хог хаяхгүй байх талаар анхааруулга санамж бүхий самбарыг шаардлагатай цэгт байршуулсан.	А3 хэмжээтэй 2м өндөр анхааруулах самбар-3ш	ҮАЗ	-
Нийт			1.0	1.297

Монгол улсын хог хаягдлын тухай, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулиуд болон тэдгээрт нийцүүлэн гаргасан дүрэм журам стандартуудыг хангуулж, үйлдвэрийн газрын хэмжээнд сахин мөрдүүлэх зорилгоор дотооддоо хог хаягдлын журманд нэмэлт тодотгол оруулан Сонгины гол уурхайн нийт ажилчдад мэдлэг олгох сургалт зохион байгуулж, журмыг мөрдүүлж ажиллалаа.

Баяжмал-Алт ХХК-ийн Бугантнандин ХХК-ны уурхайтай болон Бугантосгоны захирагчийн албатай хог хаягдлын гэрээ байгуулан “Энгийн хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх, булах, устгах болон аюултай хог хаягдал тос, дугуй нийлүүлэх иргэн аж ахуй нэгжтэй хийсэн байгууллага хоорондын гэрээ” -г 2022/09/28 өдөр байгуулсан.

Хог хаягдлын журманд зааснаар төслөөс дараах хог хаягдлууд гардаг бөгөөд түр цуглуулах цэг болон ангилан ялгах хэсгүүдэд цуглуулдаг. Үүнд:

Энгийн, хатуу хог хаягдал – Аюултай хог хаягдлаас бусад хог хаягдлыг хэлнэ.

Хуванцар, шил, лааз: Энгийн хатуу хог хаягдлыг түр цуглуулах цэгт хуримтлуулан, батлагдсан хуваарийн дагуу 7 хоногт нэг удаа нэгдсэн хогийн цэгт зайлуулдаг. Хог хаягдлын тээвэрлэлтийн бүртгэлийг талбайн инженер хөтөлдөг. Хуванцар болон шилийг ангилан ялгаж “Бугантнандин” ХХК-ийн түр цуглуулах цэгт хүргүүлэн ажиллаж байна.

Хаягдал төмөр: Төслөөс гарч буй төмрийг түр цуглуулах цэгт хуримтлуулан овор хэмжээ ихэссэн үед хаягдал төмөр цуглуулах цэгт хапгалдаг. Мөн хог хаягдлыг дахин боловсруулах зорилгоор хаягдал төмрөөр хашаа, самбар, сандал гэх мэт зүйлсийг хийж дахин ашигладаг.

Хаягдал мод: Төслөөс гарч буй модны хаягдлыг өөрийн мужааны цехэд нийлүүлэх ба эндээс шаардлага хангасан модыг ялган авч цаашид ашиглах бөгөөд шаардлага хангахгүй модны хаягдлыг уурын зууханд түлш болгон ашигладаг.

Хаягдал поошиг: Төслөөс гарч буй хаягдал поошигийг ангилан ялгаж хураан ажилчид болон орон нутгийн иргэдийн хэрэгцээнд 1ш поошигийг 6000 төгрөгөөр үнэлэн зарж борлуулж байна. Дотооддоо хагдал поошигийг түр хогийн цэг, хуванцар сав цуглуулах болон хэсэг нэгжүүдийн засварын талбайд тос маслын асгаралт үүсхэд хэрэглэх үртэс, хужир хийж байршуулах зэргээр эргүүлэн ашиглаж байна.

Тайлант онд Сонгины голыгн уурхай нь 9/06-ээс эхлэн үйл ажиллагаа явуулж эхэлсэн. Үүнээс өмнө үйлдвэр угсралтын ажил явагдсан тул хог хаягдлын хэмжээ бага байсан бөгөөд сар 1-2 удаа хог ачилт хийлгэх ажлыг зохион байгуулсан байна. Бугантнандин ХХК-ны уурхайтай хийсэн хог хаягдлын гэрээний дагуу 2022 онд нийт 2 удаа 0.21м3 хог хаягдлыг нийлүүлсэн үзүүлэлттэй байна. Манай уурхай хаягдал дугуй, хаягдал төмөр, хуванцар зэргийг дахин ашиглаж, байгаль орчин, дахин сэргээгдэхгүй түүхий эдийн хэрэглээг багасгах, хэлбэр дүрсийг өөрчлөн бүтээлч байдлаар хэрэглэх зорилго тавин ажилладаг.

Аюултай болон хяналттай хог хаягдал: хүн, амьтан болон байгаль орчинд сөрөг нөлөөлөл үзүүлэх аюултай шинж чанартай хог хаягдлыг хэлнэ.

Ажилласан тос масло:

Тус онд үйлчилгээний машинаас аюултай хог хаягдлын зэрэглэлд багтах ажилласан тос масло-8л, маслоны шүүр-5ш, түлшний шүүр-3ш гарснаас ажилласан тос маслог Бугантнандин ХХК-ийн ажилласан тос масло түр цуглуулах цэгт шилжүүлсэн ба маслоны шүүр, түлшний шүүрийг замын тэмдэг тэмдэглэгээнд ашиглахаар түр хадгалж байна.

Баяжуулах үйлдвэрийн орчмын хог хаягдлыг тогтсон нэг цэгт ангилан ялгаж, төвлөрүүлэх зорилгоор төмөр суурьтай, салхинд хийсэхээс сэргийлсэн дээвэр бүхий хаалттай хогийн савыг хаягдал төмрийг дахин ашиглаж хийсэн. Түр хогийн цэгээс хог хаягдал ус, салхиар зөөгдөх, шүүрэл ялгарч хөрсөнд нэвчихээс сэргийлэн, төмөр суурьтай, тасалгаатай, хог хаягдал салхинд хийсэх, нохой, шувуу орохоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор дээвэр бүхий хаалттай түр хогийн цэгийг байгуулан ажиллаж

байна. Төслөөс гарах дахин ашиглах ангилан ялгасан хог хаягдал, дахин ашиглах боломжгүй хог хаягдлыг “БТЕГ” ХХК-тай хийсэн гэрээний дагуу хог хаягдлыг тээвэрлүүлэн, нэгдсэн хогийн цэгт зайлуулж ажилласан.

1. Хог хаягдлыг ангилан ялгах, дахин ашиглахын ач холбогдол сэдэвт мэдлэг, мэдээлэл олгох сургалтыг Хандгайт уурхайн нийт ажилчдад орж ажилласан. Ил задгай хог хаяхгүй байх талаар анхааруулга санамж бүхий самбарыг шаардлагатай цэгт байршуулсан.
2. Төслийн хэмжээнд Сонгины голын уурхайн бүсэд их цэвэрлэгээг батлагдсан хуваарийн дагуу буюу сар бүрийн лхагва гарагт батлагдсан талбайд хийж, дараагийн ээлжинд цэвэрлэсэн талбайг хүлээлгэж өгөх ажлыг зохион байгуулж ажилладаг. Мөн ил задгай хог хаягдал хаяхгүй байх санамж бүхий самбарыг автомашины зогсоол болон уурхайн талбайд байршуулав.

ДОЛОО. ОРЧНЫ ХЯНАЛТ ШИНЖИЛГЭЭНИЙ ХӨТӨЛБӨРИЙН БИЕЛЭЛТ

ОХШХ-ийн зорилго нь Байгаль орчны нөлөөллийн нарийвчилсан үнэлгээнд тусгагдсанаар БОХТ-ний хэрэгжилтэнд хяналт тавих, төсөл хэрэгжих талбайн нөлөөллийн бүсийн өөрчлөлт, сөрөг нөлөөллийг олж илрүүлж, орчны хяналт шинжилгээний дүнд хариу арга хэмжээ авч, сөрөг нөлөөллийг бууруулах, арилгахад оршино.

Тайлант онд агаарын нийт тоос, булгийн голын усны болон ундны усны гол ион, биогений элемент, хөрсний агрохимийн шинжилгээг итгэмжлэгдсэн лабораторит шинжлүүлсэн. Эдгээр шинжилгээг 9 дүгээр саруудад зохион байгуулж СЭЛЭНГЭ ЦЭНГЭГ УС ОНӨААТҮГ-аар хийлгэх ажлыг зохион байгуулж ажилласан.

Зураг- 14 Орчны хяналт шинжилгээ, агаар, усны дээж авч байгаа нь

Агаар орчны шинжилгээ:

Хүснэгт-9.1 Агаарын шинжилгээний дүн 9-н сар.

Огноо	Хэмжилт хийсэн цэгийн нэр	Хэмжих нэгж мг/м ³		
		Нийт тоос		
		Дундаж	Хамгийн бага	Хамгийн их
2020.08.26	Уурхайн зам	0.014	0.007	0.185
MNS 4585:2016 стандарт дахь хүлцэх агууламж		0.500		

СЭЛЭНГЭ ЦЭНГЭГ УС ОНӨААТҮГ-азраас “Баяжмал Алт” ХХК-ийн Сонгины голын уурхайд агаарын дээж авч химийн шинжилгээ хийснээс MNS 4585:2016 стандарт дахь хүлцэх агууламжаас давсан үзүүлэлт илрээгүй. Бид агаарын тоосжилтоос урьдчилан сэргийлэх ажлын хүрээнд уурхайн орчмын 0.1га талбайг зүлэгжүүлэн моджуулсан ба зам усалгааны ажлыг тогтмол хийх зорилго тавин ажиллаж байна.

Усан орчны шинжилгээ:

Сонгины уурхайн ундны усны шинжилгээг хийлгэхэд MNS 0900:2018 стандартын ЗДХ-ээс давсан үзүүлэлт байхгүй байна.

Сангийн голын усны химийн шинжилгээний үр дүнд сульфат МУ-ын стандарт хэмжээнээс 6.74 дахин, хатуулаг 1.3 дахин их байна. Усны хатуулаг энэ бүс нутагт нийтлэг, байгалийн зохилдлогоотой бөгөөд сульфат өндөр агуулгатай байхад усны хатуулаг чанар дагаад ихэснэ. Голын усанд агуулагдах сульфатын хэмжээ их байгааг энгийн нүдээр харж таних боломжтой ба голын эргэн тойрны хөрс улаан өнгөтэй байна (1). Зарим голын усанд агуулагдах сульфатын агууламж гадаргын усны нэмэгдэл (гүний ус гадагшлах) эсвэл алдагдлаас (гүний ус дахин цэнэглэгдэх, нэвчих) хамаарч болно. Гүний усны гадагшлах эсвэл нэвчих процессын үед газрын доорх уст давхаргад ус хэр удсанаас усанд агуулагдах минералын бүрдлүүд хамаарна. Гүний усны дахин цэнэглэгдэх буюу нэвчих процессын үед гүний усны найрлага дахь Ca-Mg HCO₃ болон CaSO₄ (хуурай уур амьсгалтай оронд элбэг тохиолддог) ердийн уст давхаргад агуулагдах NaSO₄-тай урвалд орж Na-HCO₃ болон NaCl агуулсан ус болно. Эдгээр гидрохимийн процесс нь үндсэндээ хязгаарлагдмал бус, хязгаарлагдмал, хагас хязгаарлагдмал уст давхарга доторх катионы солилцоо, бактериас улбаалж явагддаг процесс юм. Мөн сульфатын их агууламжийн шалтгаан нь өгөршсөн занар чулуу болон, пирит чулуулгаас шалтгаалсан байх боломжтой (2).

Хөрсний шинжилгээ:

Хүснэгт-9.5. Хөрсний агрохимийн шинжилгээний дүн.

Дугаар	Тодорхойлсон элементүүд						
	Дээж авсан цэг	pH	Сульфат	Нитрат	Фосфор	Аммоний азот	Ялзмаг
1	Ил уурхайн хавь	8.1	63	13.42	257.04	144.13	1.99
2	Хогийн цэг орчмоос	8.0	170.1	15.23	193.71	101.10	0.98
MNS 3297:2019			160	130			

Сангийн гол уурхайн хөрсний хяналтын 2 цэгт агрохимийн шинжилгээ хийлгэв. Шинжилгээний дүнгээс хяналтын 1-р цэгт хөрсний ялзмагийн агууламж 0-21 см-ийн гүнд 3,63 %, Урвалын орчин pH 7.25 буюу саармаг шинжтэй, цахилгаан дамжуулах чанар (EC2.5) 29.9 dS/m дунд зэргийн давсжилтай, хяналтын 2-р цэгт Хөрсний ялзмагийн агууламж 0-18 см-ийн гүнд 2,75 %, Урвалын орчин pH 7.25 буюу саармаг шинжтэй, цахилгаан дамжуулах чанар (EC2.5) 25.1 dS/m буюу дунд зэргийн давсжилтай, хяналтын 3-р цэгт хөрсний ялзмагийн агууламж 0-16 см-ийн гүнд 3 %,

Урвалын орчин рН 7.22 буюу саармаг шинжтэй, цахилгаан дамжуулах чанар (ЕС2.5) 28.4 dS/m буюу дунд зэргийн давсжилтай, хяналтын 4-р цэгт хөрсний ялзмагийн агууламж 0-15 см-ийн гүнд 2.6 %, урвалын орчин рН 7.35 буюу сул шүлтлэг шинжтэй, цахилгаан дамжуулах чанар (ЕС2.5) 3 dS/m дунд зэргийн давсжилтай шинжийг тус тус үзүүлсэн байна.

**НАЙМ. ТУХАЙН ЖИЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨГ ХЭРЭГЖҮҮЛЭХ УДИРДАГА ЗОХИОН БАЙГУУЛАЛТЫН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТ**

1. Уурхайн үйлдвэрлэлийн үйл ажиллагаанд дотоод хяналтын тогтолцоог нэвтрүүлэн зөрчил дутагдлыг илрүүлэн арилгах, бууруулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлсэн
2. Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 10 дугаар зүйлийн 10.1 болон байгаль орчны ерөнхий үнэлгээний шаардлагын дагуу байгаль орчны аудитыг “Өртөөлөн” ХХК Байгаль орчны аудитын мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэж ажиллалаа.

**СОНГИНЫ ГОЛ УУРХАЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ МЕНЕЖМЕНТИЙН
ТӨЛӨВЛӨГӨӨНД ЗАРЦУУЛАХ АРГА ХЭМЖЭЭНИЙ ТӨСӨВ, ЗАРДЛЫН
ЗАДАРГАА**

Д/Д	Байгаль орчны бүрдэл хэсэг	Төвлөгөөгөөр /мян.төг/	Зардал /мян.төг/
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээ	9.0	6.663
2	Нөхөн сэргээлт	3.0	2.384
3	Дүйцүүлэн хамгаалалт	3000.0	450000.0
4	Нүүлгэн шилжүүлэх нөхөн олговор олгох	-	-
5	Түүх соёлын өвийг хамгаалах	-	-
6	Химийн бодисын эрсдлийн менежмент	-	-
7	Хог хаягдлын менежмент	1000.0	1200.0
8	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөр	738.42	800.0
9	Удирдлага зохион байгуулалт	500.0	2500.0
10	БОМТөлөвлөгөөний хэрэгжилтийг нөлөөлөлд өртөгч оршин суугчид, оролцогч талуудад тайлагнах хуваарь	-	-
Нийт		11336.376	51130.0

Журмын 4 дүгээр хавсралт
Тухайн жилийн байгаль орчны
менежментийн төлөвлөгөөний
биелэлтийг дүгнэх, хүлээж
авах загвар

УУЛ УУРХАЙН ОЛБОРЛОЛТ, ГАЗРЫН ТОС, УЛАМЖЛАЛТ БУС ГАЗРЫН ТОС, ЦАЦРАГ
ИДЭВХТ АШИГТ МАЛТМАЛЫН ХАЙГУУЛЫН ТӨСЛИЙН БАЙГАЛЬ ОРЧНЫ
МЕНЕЖМЕНТИЙН ТӨЛӨВЛӨГӨӨНИЙ БИЕЛЭЛТИЙГ ДҮГНЭХ ХУУДАС

Төсөл хэрэгжүүлэгч ААН-ийн нэр: "Баяжмал алт" ХХК

Төслийн байршил: Ерөө сумын Сонгины гол

Тусгай зөвшөөрлийн дугаар: MV-003613

Огноо: 2022.11.30

№14

№	Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний бүрэлдэхүүн хэсгүүд	Авсан байвал зохих оноо	Ажлын хэсгийн гишүүдийн үнэлсэн оноо							Гишүүдийн үнэлсэн онооны энгийн арифметик дундаж	Үндэслэл, тайлбар
			Гишүүн 1	Гишүүн 2	Гишүүн 3	Гишүүн 4	Гишүүн 5	Гишүүн 6	Гишүүн 7		
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	Сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	30	30	27	26	28	30	30	30	95.7%	10.х ТӨЛМ УУР.СМ
2	Нөхөн сэргээлтийн төлөвлөгөөний биелэлт /техникийн нөхөн сэргээлт, биологийн нөхөн сэргээлт, татан буулгах, хаалтад бэлтгэх/	30	28	30	28	30	30	30	30	98,09%	10.х ТӨЛМ УУР.СМ
3	Биологийн олон янз байдлыг дүйцүүлэн хамгаалах арга хэмжээний төлөвлөгөөний биелэлт	10	10	10	10	10	10	10	10	100%	10.х ТӨЛМ УУР.СМ

4	Нүүлгэн шилжүүлэх, нөхөн олговор олгох арга хэмжээний биелэлт	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Түүх, соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээний биелэлт	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6	Осол, эрсдэлийн менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	10	10	8	9	8	10	10	10	92,8%	3а.х Тайлбар нрл.он
7	Хог, хаягдлын менежментийн төлөвлөгөөний биелэлт	5	5	4	4	5	3	5	5	88,5%	3 а.х Тайлбар нрл.он
8	Орчны хяналт шинжилгээний хөтөлбөрийн биелэлт	5	5	5	4	4	4	5	5	91,4%	-
9	Удирдлага зохион байгуулалтын төлөвлөгөөний биелэлт	5	5	5	4	5	3	5	5	91,4%	Тайлбар нрл.он
10	Аймаг, сумын орон нутгийн төрийн захиргааны байгууллагын шаардлагаар хийсэн ажил болон нөлөөллийн бүсийн оршин суугчдад тайлагнах төлөвлөгөөний биелэлт	5	5	4	4	5	4	4	5	88,5%	3а.х Тайлбар нрл.он
	Нийт оноо	100	98	93	89	95	94	99	100	93,2%	

Тайлбар: Бүрэлдэхүүн хэсэг тус бүрт биелэлтээс нь хамааран авсан байвал зохих оноог тогтоосон ба ажлын хэсгийн гишүүн тус бүрийн өгсөн онооны энгийн арифметик дунджийг бүрэлдэхүүн хэсэг тус бүрт тооцож гаргана. Гишүүдийн бүрэлдэхүүн хэсэг тус бүрт өгсөн онооны энгийн арифметик дунджийн нийлбэр нь нийт оноо болно. Тухайн жилийн байгаль орчны менежментийн төлөвлөгөөний бүрэлдэхүүн хэсгүүдийн биелэлтийн нийт оноо нь 90-аас доош байвал төлөвлөгөөний биелэлтийг хангалтгүй гэж үзнэ. Тухайн жилд дүйцүүлэн

хамгаалах ажил төлөвлөгдөөгүй бол нөхөн сэргээх арга хэмжээ рүү, түүх соёлын өвийг хамгаалах арга хэмжээ төлөвлөгдөөгүй бол сөрөг нөлөөллийг бууруулах арга хэмжээний биелэлт рүү шилжүүлж тооцно.

Ажлын хэсгийн дарга:

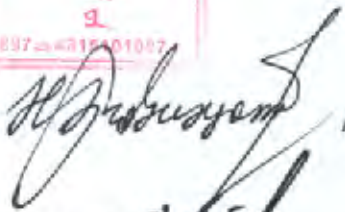
/З.Түвшинтөгс/

Ажлын хэсгийн нарийн бичгийн дарга:

/Б.Оюун-Эрдэнэ/

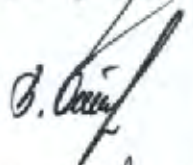
Гишүүд:

Мэргэжлийн хяналтын газрын байгаль орчны хяналтын улсын ахлах байцаагч

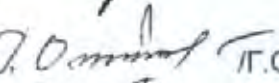
/Н.Эрдэнэцогт/

Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газрын Газар, газрын хэвлий, уул уурхайн асуудал хариуцсан мэргэжилтэн

/Б.Оюун-Эрдэнэ/

Хараа, Ерөө голын сав газрын захиргааны Уул уурхай, эрчим хүчний ус ашиглалт хариуцсан мэргэжилтэн, БОХУБ

/Г.Оюунгэрэл/

Ерөө сумын байгаль орчны хяналтын улсын байцаагч

/Д.Мөнхбат/

Ерөө сумын байгаль хамгаалагч

/Г.Гансүх/

Нөлөөллийн бүсэд оршин сууж буй иргэдийн төлөөлөгч

/Л.Баярмагнай/

Хүлээн зөвшөөрсөн:

"Баяжмал алт" ХХК-ийн захирал

/Ш.Түвшингэрэл/